Rovira i Virgili, cinquanta anys després de la seva mort

David MAYOL

Introducció

El fet que en el nostre país hi hagi tanta afició a celebrar aniversaris ja prova l'existència d'unes certes mancances. En el cas present, el cinquantenari de la mort d'Antoni Rovira i Virgili, sembla que les institucions hi hagin passat de puntetes. El nostre article té una triple intenció: primer, manifestar l'existència d'un personal qualificat que no pot assolir les institucions públiques pel senzill fet que no n'hi ha; la meritocràcia inherent al sistema liberal ací es demostra inexistent, i el refugi darrer de l'intel·lectual –la universitat– pateix trencaments i depuracions diverses; segon, en un context polític tan desfavorable, és normal que aquests grups s'encastellin en la cultura i en facin bandera: la identitat cultural catalana serà cultural o no serà, diríem forçant la màxima; i tercer, en tota l'obra de Rovira hi ha una atenció pel tema de la llengua (fou expulsat de les joventuts federals tarragonines per voler publicar-ne el butlletí en català) al qual no s'ha donat prou bel·ligerància. Aquestes tres raons ens han mogut a redactar aquest text que ara us presentem.

La vida d'un catalanista d'esquerres

Antoni Rovira i Virgili va néixer a Tarragona en 1882, per bé que en 1906 ja el trobem a Barcelona, ciutat on s'instal·la definitivament quan aconsegueix una plaça de redactor en el diari *El Poble Català*, periòdic adherit al Centre Nacionalista Republicà i després a la Unió Federal Nacionalista Republicana, això és, el nacionalisme d'esquerres. En 1911 funda la Societat Catalana d'Edicions, plataforma des de la qual endegarà les seves obres més ambicioses, i és cridat per Prat de la Riba a formar part del Servei de Premsa de la Mancomunitat i a col·laborar en *La Veu de Catalunya*, el diari del catalanisme conservador. Reconegut aliadòfil (Prat era pro-alemany), Rovira és contractat per *La Publicitat*. El seu nom comença a ser conegut i pren contacte amb intel·lectuals com Carles Soldevila i Jaume Bofill i Mates (dos grans personatges que també han passat a la història com a escriptors).

Direcció d'Acció Catalana: el Rovira polític

En 1922, grups de joves de la Lliga i elements republicans independents creen l'Acció Catalana («corrent d'opinió» i «aplec de patriotes» que, de bell antuvi, no es volen reconèixer com a partit), que se separa de la Lliga per l'esquerra i de Macià per la dreta. Rovira pretenia l'existència de dos partits d'esquerres: un de liberal i majoritari i un altre de classe (obrerista, marxista o el que s'escaigués). Cras error: amb l'arribada de la República i la democràcia, l'Acció és un partit de quadres, mentre que l'Esquerra Republicana de Catalunya serà una organització de masses. Ho explica Ferran Soldevila: «Allò que fou sobretot Acció Catalana és un partit d'intel·lectuals –tots els seus dirigents, pràcticament, ho eren-, un partit que trobà el seu camp d'actuació més brillant en la premsa (...); un partit molt prestigiós però que en definitiva no assolí d'interessar les grans masses ni molt menys d'arrossegar-les.»

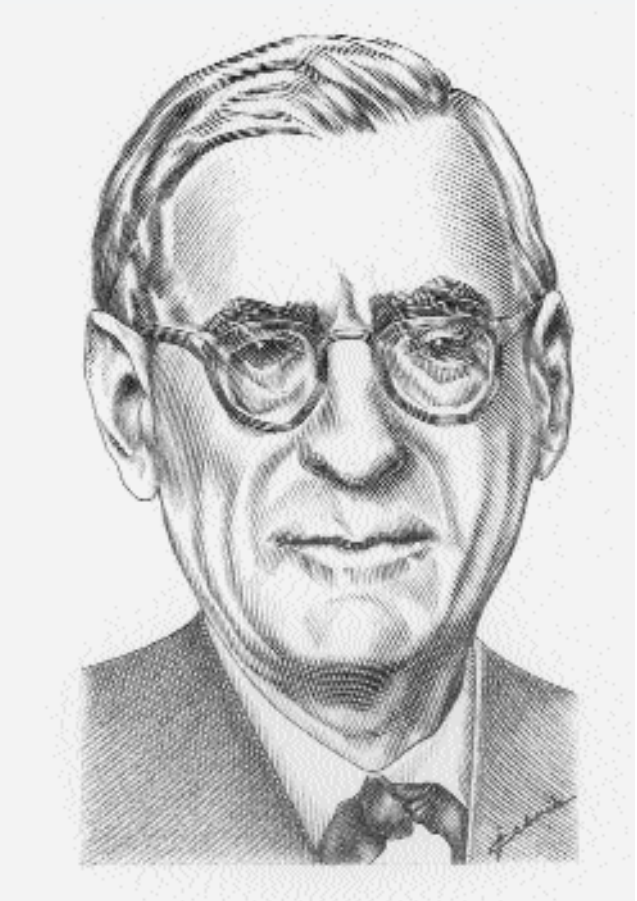

Dibuix de Josep Cebrià

Donem bel·ligerància a la gestació d'Acció Catalana, perquè explicita l'ideari de Rovira i Virgili. Josep Termes ha apuntat que «Acció Catalana recollí, específicament, les inquietuds dels sectors professionals del catalanisme fent una definició nacionalista i liberal». Jaume Sobrequés rebla: «Acció Catalana va iniciar la seva actuació com un moviment radicalment nacionalista i liberal i amb propòsits de gran combativitat.» L'òrgan del partit serà la catalanitzada (octubre, 1922) *La Publicitat*, on escrivien personalitats com Nicolau d'Olwer (el primer director), Bofill i Mates, Carles Soldevila, Pompeu Fabra (les famoses *Converses filològiques*), J.V. Foix, Mercè Rodoreda, J.M. de Sagarra, ultra el mateix Rovira.

Els bons resultats a les eleccions de 1922-23 (amb tupinada inclosa de lerrouxistes i lligaires en contra de Rovira) queden escapçats pel cop de Primo de Rivera. Rovira es reorganitza en un nou partit i funda *La Nau* (1927), «un diari propi, gairebé personal», assegura Isidre Molas.

La República i l'Estatut

La caiguda de Primo Ribera i el procés d'establiment de la República, titllat de revolucionari (fou pacífic, però destronar una monarquia tan

enquistada com la borbònica és quelcom que aviat és dit), accelerà un procés de pactes que culminarà amb la reunificació de l'Acció, ara Partit Catalanista Republicà, d'una banda, i amb la constitució d'ERC d'una altra. Llur entesa fou impossible i els resultats inapel·lables: naufragi del PCR i gran victòria de l'ERC en les municipals del 12 d'abril de 1931. Rovira es torna a retirar de la política, ara en el moment de màxima ebullició.

Idees i accions

Vet ací la paradoxa: Rovira –i el seu grup– és derrotat a les urnes; però llur pòsit ideològic, en la mesura que ho permetin els constrenyiments de la conjuntura política, reeixirà. A desgrat de les mudances de partit, Rovira mantindrà un ideari ferm que serà recollit en l'època de l'Estatut: d'ací el desacord amb el famós «fracàs d'una vocació hegemònica» que branda Anna Sallés, per tal com és capaç de guanyar en unes eleccions abans del *putsch* de Primo de Ribera i –singularment– perquè el seu ideari serà adoptat pel govern autònom. En aquest marc s'entén «la Crida de Lleida» (14 d'octubre de 1932) de Macià a fi d'incorporar al Partit i al Govern un feix de personalitats preclares: a més de Rovira, s'hi afegiran Pere Coromines, Serra i Húnter o Sunyol i Garriga. Per Anna Sallés, així es tanca un cicle començat en 1904 i clos amb vista a assolir l'hegemonia, catalanista i d'esquerres.

La Guerra i l'exili

Rovira ocuparà un escó, però serà novament des de la premsa, ara en *La Humanitat*, on es farà fort. La Guerra Civil l'agafa de vice-president del Parlament, i no abandonarà Barcelona fins pocs dies abans de l'ocupació. Sembla que hi deixa un original inèdit, però serva apunts per a redactar el colpidor llibre *Els darrers dies de la Catalunya republicana* (Mèxic, 1940). Primer passa a Montpeller, on forma part del Govern a l'exili, i es retira a Perpinyà, des d'on continua col·laborant en la premsa, i on mor en 1949, ara fa cinquanta-dos anys.

Unes Obres Completes impossibles

La primera consideració que cal fer és que l'obra de Rovira i Virgili és ingent: publicà peces curtes signades amb pseudònim, obres llargues editades per ell mateix (no pas sempre), i reedità textos sovint revisats de cap a peus: unes OC, per tant, impossibles. De fet, els diferents estudis publicats sobre Rovira ens el presenten com a «publicista», «intel·lectual», «periodista», «historiador», etc. Montserrat Baras el defineix com a «principalment un polític i un periodista, però no hem d'oblidar la seva faceta de divulgador històric i també de la llengua catalana». Anna Sallés afina: «és un intel·lectual que fa de la política la prolongació natural de la seva reflexió teòrica. El combat polític i el combat ideològic són complementaris, no hi ha entre ells una relació jeràrquica». Per això estem en desacord amb Xavier Ferré quan sentencia que «és un exponent de la ideologia nacional bastida des de la consciència política i no tant des d'una estricta consciència cultural».

L'intel·lectual

Seguint Jordi Casassas, podem dir de Rovira i Virgili: «és l'intel·lectual qui escriu la història i a través d'això pot emfasitzar la seva pròpia importància i els seu propi protagonisme. També és l'intel·lectual qui millor domina el llenguatge i els símbols, és a dir, la tradició que pot ajudar a explicar els canvis que es van produint; seran els intel·lectuals, doncs, els principals responsables de les recreacions de la realitat i la posada en circulació de les representacions d'aquesta realitat que utilitzaran els altres membres de la societat». Un pensament amara l'obra de Rovira i Virgili, plasmat en l'ideari de l'AC: d'una banda, la «internacionalització del problema català»: d'ací el seu interès pels afers estrangers, els moviments d'emancipació nacional, la Revolució Russa, etc., i «l'acció interior de laborar Catalunya endins»: a) de faisó individual: «l'obra de reconquesta del nostre esperit nacional», i b) l'acció davant l'Estat: «amb una Catalunya poblada d'homes conscients de llur nacionalitat, l'invasor (...) trontollaria a la primera empenta, cauria aclofat per la força d'un poble unit per un ideal».

Rovira, doncs, recupera l'«idealisme» (d'alè romàntic) procedent de Hegel i Pi i Margall que està persuadit que l'explicació de la «idea» captarà adeptes per la sola força del seu argument. Rovira propugna la renacionalització: «a través de l'ensenyament, la premsa, el llibre, el teatre, fundar partits, obrir centres, publicar diaris i periòdics, lluitar en les eleccions, enviar diputats a Corts (...). Una paraula sintètica: endintre» (1914).

Característiques de la seva obra

D'ací el caràcter divulgador del corpus rovirià. Hem fet una proposta de classificació de la seva obra:

1. Història: sobretot la Història Nacional de Catalunya, inacabada, l'avui encara útil Història dels moviments nacionals (3 vols.) i l'imprescindible Resum d'història del catalanisme.

2. Llengua: Rovira comença a publicar abans de la promulgació de les normes de l'Institut; tanmateix les adoptà de bell antuvi i en fou defensor aferrissat. Segons X. Ferré, «es configurava com un socialitzador de la dignificació de la llengua en el seu aspecte de fonament de normalització del país». Per tant, atansa la ciència (la normativització) i la societat (la nacionalització). Va fer diverses traduccions, va publicar diccionaris i va redactar llibres «escolars» per a la xicalla (publicats en els anys vint en la revista *La Mainada*). Miquel Arimany ha dit que Rovira i Virgili era el prosista més solvent de l'època de pre-guerra.

3. L'esport: intel·lectual atent al bull del país, copsa de seguida l'ascendent que assoleix l'esport en la societat i li dedica un suplement setmanal en el seu diari, amb articles de profunditat.

4. El periodisme: en resum, va escriure dins *El Poble Català*, *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya*, *La Nau* i *La Humanitat*, i encapçalà el projecte de la *Revista de Catalunya*, entre moltes altres publicacions. Rovira participà també, en els anys més difícils, en la premsa de l'exili (*Quaderns de Perpinyà*, etc.).

En els darrers anys hom ha vindicat la figura de Rovira i Virgili, assenyaladament des dels sectors esquerrans i catalanistes (un dels darrers reculls d'articles el compilà J.L. Carod-Rovira, abans de 1996). En els anys setanta es reeditaren diverses obres seves, com *El nacionalisme* (Cotal, 1978) o *Els partits polítics* (Galba, 1977). En els vuitanta veieren la llum *Resum d'història del catalanisme* (La Magrana, 1983), a cura d'Anna Sallés, que li dedicaria un capítol de la seva tesi *Quan Catalunya era d'Esquerra* (Ed. 62, 1986). Cal esmentar també que enguany s'han reeditat, a Proa, dos volums importants: *Els darrers dies de la Catalunya republicana* –tercera reimpressió– i *Siluetes de catalans*; Cossetània Edicions de Valls n'ha publicat un volum miscel·lani; i el politòleg Xavier Ferré en prepara una biografia. Caldrà veure fins on és capaç d'escandallar aquest grafòman impenitent, d'activitat oceànica i trajectòria torrencial.◆